

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

**Ректор Національного університету
«Одеська юридична академія»**

професор _____ **Олег ТОДОЩАК**

«08» _____ 2026 року

ВИСНОВОК

Національного університету «Одеська юридична академія» щодо дисертації Самсонова Олега Васильовича на тему: «Криміналізація професійного спорту: кримінологічна характеристика та проблеми запобігання», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» (тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» від 09 листопада 2022 року, протокол № 2)

Витяг

**з протоколу засідання фахового семінару кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія»
№ 23 від «05» червня 2026 року**

Присутні:

Завідувач кафедри кримінального процесу, д.ю.н., професор Торбас О.О.;
професор кафедри кримінального процесу, д.ю.н., професор Аленін Ю.П.;
професор кафедри кримінального процесу, д.ю.н., професор Дрьомін В.М.
- науковий керівник;

доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Цитряк В.Я.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Стоянов М.М.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Волошина В.К.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Пожар В.Г.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Гуртієва Л.М.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Мурзановська А.В.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Смирнов М.І.;

доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Федчун Н.О.;
професор кафедри кримінального процесу, д.ю.н., доцент Ракіпова І.В.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Підгородинська А.В.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н. Степаненко А.С.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н. Завтур В.А.

З присутніх науково-педагогічних працівників кафедри 4 доктора юридичних наук та 11 співробітників кафедр (доценти, кандидати юридичних наук, PhD в галузі права) – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження Самсонова Олега Васильовича на тему: «Криміналізація професійного спорту: кримінологічна характеристика та проблеми запобігання», поданого на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо рекомендації до разового публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Слухали:

Доповідь здобувача ступеня вищої освіти доктора філософії Самсонова О.В. на тему: «Криміналізація професійного спорту: кримінологічна характеристика та проблеми запобігання», поданої на здобуття вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми, визначив мету, завдання, методологію дисертаційного дослідження, охарактеризував його об'єкт та предмет, виклав науково-практичну значимість роботи, надав відомості щодо впровадження результатів дослідження.

Обґрунтовуючи вибір дисертаційного дослідження, здобувач зазначає, що відповідно до Конституції України, держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту. Удосконалення державної політики у сфері фізичної культури і спорту віднесено до основних засад внутрішньої політики держави.

На тлі стрімкої комерціалізації спортивної сфери зростає роль його професійної складової. У той же час, як вид суспільної діяльності, професійний спорт не позбавлений впливу низки небезпечних явищ і тенденцій, серед яких використання заборонених засобів і методів підготовки до змагань, масштабна корупція, маніпулювання результатами спортивних змагань, протиправне насильство, порушення громадського порядку з боку вболівальників-фанатів тощо.

Поширення злочинності у сфері професійного спорту згубно впливає на репутацію як окремих спортсменів і команд, так і спорту в цілому, знижуючи

рівень довіри з боку глядачів, спонсорів та суспільства, а також спричиняючи великої шкоди економічній стабільності галузі.

У зв'язку з цим, особливої актуальності набувають розробки дієвого механізму запобігання та протидії негативним явищам у сфері професійного спорту, у тому числі процесам його криміналізації.

Криміналізація професійного спорту є широким соціальним феноменом, який охоплює криміногенні фактори та різні форми кримінальних правопорушень, протиправних і девіантних практик. Водночас, у межах цього дослідження основна увага приділяється найбільш суспільно небезпечним проявам криміналізації, які знаходять свій вираз у злочинності у сфері професійного спорту та вчиненні злочинів, пов'язаних зі спортивною діяльністю.

Незважаючи на актуальність проблеми, у сучасній вітчизняній кримінологічній науці відсутні комплексні дослідження криміналізації сфери професійного спорту як соціального процесу, і чіткого концептуального обґрунтування ця проблема ще не отримала.

Теоретичною та методологічною основою роботи стали кримінологічні дослідження О.М. Бандурки, В.В. Василевича, В.В. Голіни, Б.М. Головіна, С.Ф. Денисова, О.М. Джужі, В.М. Дрьоміна, А.П. Закалюка, О.М. Костенка, М.О. Литвинова, В.О. Тулякова, В.І. Шакуна та інших дослідників.

Дослідженню питань забезпечення законності і протидії протиправним проявам у сфері професійного спорту приділено уваги в роботах Т.М. Акуленко, С.С. Андрейченко, Д.О. Анісімова, Г.Ю. Бордюгової, Н.В. Нероди, О.І. Петренка, М.М. Рудика, О.Г. Сибалю, В.В. Сокурєнка, Є.Л. Стрельцова, О.О. Туряниці тощо.

Здобутки цих вчених містять низку положень, які створюють методологічне підґрунтя для ефективного дослідження означеної проблематики, і можуть бути покладені в основу кримінологічного дослідження, але кримінологічні проблеми саме механізму криміналізації професійного спорту та запобігання деструктивним кримінальним практикам у цій сфері ще не були предметом досліджень дисертаційного рівня.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24.03.2021 № 119/2021, Пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, передбачених Стратегією розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженою постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26.03.2021 № 12-21.

Роботу виконано в межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Кримінальні процесуальні та кримінологічні механізми забезпечення соціально-політичної стабільності в умовах воєнних та поствоєнних трансформацій» у межах виконання теми науково-дослідної

роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Соціально-політична стабільність у період воєнних та поствоєнних трансформацій: правові, економічні, гуманітарні, інноваційно-технічні можливості в цифрову еру» на 2026–2030 роки, що підтверджує актуальність та цінність таких напрацювань. Тему затвердженої на засіданні Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» від 09 листопада 2022 року (протокол № 2).

Мета і завдання дослідження відповідно до предмету та об'єкту дослідження. *Метою* роботи є комплексне кримінологічне дослідження феномену криміналізації професійного спорту, факторів, що її обумовлюють, та розробка цілісної системи заходів щодо її запобігання.

Відповідно до поставленої мети у дисертації сформульовано наступні завдання:

- вивчити стан наукової розробленості предмету дослідження;
- розкрити поняття, зміст, особливості організаційно-правового регулювання професійного спорту;
- визначити сутність, зміст та сучасні масштаби криміналізації професійного спорту;
- навести кримінологічну характеристику основних сегментів злочинності у сфері професійного спорту, проаналізувати її кількісно-якісні показники;
- виокремити та дослідити детермінанти криміналізації професійного спорту;
- дослідити міжнародно-правові стандарти запобігання криміналізації професійного спорту та стан їх імплементації у національне законодавство;
- проаналізувати та запропонувати ефективні механізми загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання криміналізації та злочинності у сфері професійного спорту.

Об'єктом дослідження є система суспільних відносин у сфері професійного спорту.

Предметом дослідження кримінологічна характеристика та проблеми запобігання криміналізації професійного спорту.

Методи дослідження обрано з огляду на поставлену мету, об'єкт і предмет дослідження. Під час підготовки роботи використовувалися загальнонаукові та спеціальні наукові методи, необхідні для досліджень у правовій та кримінологічній науках.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становить загальнонауковий діалектичний метод, який використано для аналізу сутності загальносоціальних процесів, що обумовлюють і супроводжують криміналізацію професійного спорту (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4).

За допомогою методів теоретичного аналізу й синтезу (індукція, дедукція, порівняння, аналогія, абстрагування, класифікація) проаналізовано наукові погляди на проблему криміналізації професійного спорту (підрозділи 1.1, 1.3), досліджено чинне законодавство, що регулює питання її запобігання (підрозділи 1.2, 3.1, 3.2, 3.3), визначено та проаналізовано основні сегменти

злочинності у сфері професійного спорту (підрозділи 1.3., 2.1, 2.2, 2.3). Формально-логічний метод застосовано для тлумачення та розмежування основних понять і категорій досліджуваного явища (підрозділи 1.2, 1.3), системно-структурний – для визначення основних детермінант і закономірностей криміналізації професійного спорту (підрозділ 2.4). Логіко-юридичний та порівняльно-правовий методи дозволили здійснити аналіз нормативно-правових актів України та актів міжнародного законодавства (підрозділи 1.2, 3.1, 3.2, 3.3). Статистичний метод використано при оцінці показників офіційної відомчої статистики правоохоронних органів України (підрозділи 1.3, 2.1, 2.3). Соціологічний метод використано для вивчення думок співробітників правоохоронних органів щодо ефективності запобігання криміналізації професійного спорту.

Наукова аргументація дослідження базується на теоретичних висновках і положеннях, обґрунтованих сучасними розробками в галузі кримінології, кримінального права, інших галузей права, психології, соціології, філософії.

Емпіричну базу дослідження становлять: дані офіційної статистичної звітності, відомості про практичну діяльність правоохоронних органів за 2020-2025 роки, вивчення і узагальнення судової практики, інформація, опублікована органами Національної поліції України, СБУ, ДБР, БЕБ України, Інтерполу, Європолу, Євроюсту.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що воно є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням кримінологічних аспектів криміналізації професійного спорту.

Науковою новизною відзначаються наступні положення:

у перше:

- розроблено поглиблену кримінологічну характеристику криміналізації сфери професійного спорту як деструктивного соціального процесу, що виявляється у поширенні кримінальних практик та відтворенні різноаспектних злочинних проявів, серед яких найбільшу суспільну небезпеку становлять незаконний обіг допінгових речовин, агресивні та насильницькі прояви з боку спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу і спортивних уболівальників (фанатів), а також корупція у сфері професійного спорту;

- охарактеризовано детермінаційний комплекс криміналізації сфери професійного спорту як системної взаємодії чинників соціально-економічного, організаційно-управлінського, соціально-психологічного та правового характеру, формування яких обумовлене суперечностями між комерціалізацією сучасного спорту, високою конкуренцією у професійному спортивному середовищі, економічними інтересами суб'єктів спортивної індустрії та недостатньою ефективністю механізмів державного, громадського й міжнародного контролю;

- запропоновано цілісну систему заходів спеціально-кримінологічного запобігання деструктивним кримінально-карним практикам у сфері професійного спорту, зокрема протиправному обігу допінгових речовин, насильницьким проявам з боку спортсменів і уболівальників (фанатів), а також

корупційним правопорушенням у сфері професійного спорту; визначено основні напрями підвищення ефективності такої запобіжної діяльності;

удосконалено:

- наукові розробки щодо змісту понять «професійний спорт» та «криміналізація», запропоновано підхід до розмежування категорій «злочинність у сфері професійного спорту» та «злочинність професійних спортсменів»;

- розробку системи заходів соціально-економічного, організаційного-управлінського та правового характеру, спрямованих на нейтралізацію комплексу факторів, що призводять до криміналізації сфери професійного спорту;

набули подальшого розвитку:

- узагальнення щодо стану наукової розробленості проблеми криміналізації професійного спорту;

- наукові розробки щодо системи міжнародно-правових стандартів запобігання криміналізації професійного спорту та стану їх імплементації у національне законодавство.

Підсумовуючи, доповідач зупинитися на найбільш принципових висновках.

1. У вітчизняній кримінологічній науці відсутні комплексні дослідження проблематики криміналізації професійного спорту. Так само, відсутні і достовірні статистичні дані про кількість та види кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері професійного спорту. Відповідно, вітчизняна кримінологія відчуває нестачу не лише наукового, а й емпіричного матеріалу щодо стану криміналізації сфери професійного спорту, що суттєво ускладнює наукові дослідження.

2. Законодавча дефініція професійного спорту і більшість запропонованих у науці визначень фактично ототожнюють професійний спорт і підприємницьку діяльність у сфері спорту. Ураховуючи класичну концепцію поділу спорту на любительський (аматорський) і професійний, більш обґрунтованим є розуміння професійного спорту не як окремого виду підприємницької діяльності, спрямованого на отримання прибутку, а як виду діяльності, яка являє собою професію особи і приносить їй дохід.

Професійний спорт слід визначити як діяльність спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, спортивних службових осіб, яка пов'язана з підготовкою та участю спортсменів у спортивних змаганнях, є основним або додатковим джерелом їх доходів, здійснюється відповідно до законодавства про працю або цивільного законодавства.

Саме таке розуміння відповідає меті та завданням дослідження проблеми криміналізації професійного спорту, адже негативні явища та характеристики, які супроводжують сучасний спорт, у тому числі вчинення кримінальних правопорушень, притаманні не лише комерційній сфері спорту (за визначенням законодавства – професійному спорту), а й у не меншій мірі спорту олімпійському, неолімпійському, національному, спорту інвалідів тощо.

3. Криміналізація професійного спорту є процесом проникнення, закріплення та інституціоналізації кримінальних практик у діяльності суб'єктів професійного спорту, що призводить до трансформації його нормативної структури та деформації соціальних функцій.

На тлі процесів криміналізації у сфері професійного спорту формується позаправовий інститут регулювання поведінки учасників, що ґрунтується на неформальних правилах і практиках, які можуть суперечити офіційним правовим нормам, але фактично визначають логіку взаємодії у цій сфері.

Наслідком криміналізації є формування у структурі злочинності окремого сегменту – злочинності у сфері професійного спорту.

Основними підвидами злочинності у сфері професійного спорту є:

- 1) злочинність, пов'язана з незаконним обігом і використанням заборонених допінгових препаратів і методів;
- 2) агресивна, у тому числі насильницька, злочинність спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу та спортивних уболівальників (фанатів);
- 3) корупційна злочинність.

Іншими типовими категоріями кримінальних правопорушень у цій сфері є:

- кримінальні правопорушення, пов'язані з неналежним виконанням службових та інших професійних обов'язків службовими особами професійних спортивних організацій та допоміжним спортивним персоналом;
- грубе порушення законодавства про працю, а також умисна безпідставна не виплата спортсменам та допоміжному спортивному персоналу заробітної плати;
- загальнокримінальні корисливі кримінальні правопорушення, у тому числі заволодіння шляхом обману чи зловживання довірою майном спортсменів, вчинюване їх агентами, шахрайство з квитками на спортивні заходи, шахрайство щодо осіб, бажаючих зробити ставки на спорт;
- жорстоке поводження з тваринами під час тренувального процесу та змагань з окремих видів спорту.

4. Категорія «злочинність у сфері професійного спорту» не є тотожною категорії «злочинність професійних спортсменів», оскільки кримінальні правопорушення у цій сфері можуть вчинятися не лише спортсменами, а й іншими особами, у тому числі допоміжним спортивним персоналом, службовими особами у сфері спорту, державними службовцями, службовими особами органів місцевого самоврядування, спортивними уболівальниками (фанатами). При цьому, професійні спортсмени вчиняють і кримінальні правопорушення, не пов'язані з їх безпосередньою професійною спортивною діяльністю.

5. Поширення процесів криміналізації професійного спорту детерміноване чинниками соціально-економічного, організаційно-управлінського, соціально-психологічного та правового характеру, обумовленими як об'єктивними протиріччями, що супроводжують сучасний професійний спорт, так і специфічними вадами цієї сфери.

6. Загальносоціальне запобігання криміналізації сфери професійного спорту включає економічні, правові, ідеологічні, організаційні та виховні заходи, спрямовані на подолання причин та умов, що сприяють кримінально-протиправній поведінці спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, спортивних службових осіб, радикально налаштованих спортивних фанатів та інших причетних осіб.

Цей вид запобігання здійснюється на рівні Міністерства молоді та спорту України, органів та установ, що перебувають у його управлінні, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, НОК України, Спортивного комітету України, спортивних федерацій та інших спортивних організацій.

7. В роботі приділено увагу розробці системи заходів спеціально-кримінологічного запобігання криміналізації сфери професійного спорту у діяльності органів та підрозділів Національної поліції України, СБУ, НАБУ, ДБР, БЕБ України, органів прокуратури, запропоновано конкретні шляхи підвищення ефективності запобіжної діяльності.

Підкреслено, що ефективною передумовою спеціально-кримінологічного запобігання криміналізації сфери професійного спорту є комплексний підхід, який передбачає взаємодію і системне співробітництво правоохоронних органів з Міністерством молоді та спорту України, НОК України, Спортивним комітетом України, органами державної влади та місцевого самоврядування, які здійснюють управлінську діяльність у сфері професійного спорту, федераціями та спортивними організаціями як в отриманні інформації про факти вчинення кримінальних правопорушень, так і в здійсненні конкретних заходів запобіжного впливу.

8. В роботі проаналізовано основні напрями міжнародного співробітництва правоохоронних органів України з міжнародними організаціями з питань запобігання та протидії криміналізації професійного спорту, у тому числі Інтерполом, Європол та Євроюстом.

В цілому, проведене дослідження є першим комплексним кримінологічним аналізом проблем криміналізації професійного спорту в Україні, результати якого мають як теоретичне, так і практичне значення для вдосконалення системи запобігання злочинності у цій сфері.

Після завершення доповіді Самсонов О.В. відповів присутнім на поставлені такі запитання:

Доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Цитряк В.Я. запитав наступне. У роботі у якості предмета дослідження визначено кримінологічну характеристику та проблеми запобігання криміналізації саме професійного спорту, разом із тим хотілося б почути думку автора щодо змісту

поняття «професійний спорт» в контексті його зв'язку із криміналізацією відповідної сфери людської діяльності?

Самсонов О.В. власну відповідь розпочав з того, що питання визначення поняття професійного спорту, хоча формально й отримало вирішення у законодавстві, досі залишається дискусійним серед науковців. Між тим, чітке визначення змісту цього поняття є вкрай важливим для цілей роботи, оскільки безпосередньо впливає на визначення об'єкта і предмета дисертаційного дослідження.

В основу поділу спорту вищих досягнень на любительський і професійний завжди покладалась концепція аматорства, відповідно до якої спортсмен-любитель (аматори, непрофесіонали): 1) займаються спортом заради свого фізичного і духовного розвитку та вдосконалення; 2) приносять соціальну користь суспільству і собі без матеріальної вигоди для самого себе; 3) зайняття спортом для них не є джерелом доходів; 4) повинні мати основну професію (або інші джерела доходів), щоб забезпечити своє поточне та майбутнє існування.

Фактично, лише за наявності вищенаведених ознак спортсмен може вважатися справжнім любителем (аматором, непрофесіоналом), а його підготовча та власне змагальна діяльність – любительським (аматорським, непрофесійним) спортом.

Найбільш обґрунтованим є розуміння сутності професійного спорту не лише як окремого виду підприємницької діяльності, спрямованого на отримання прибутку, а як виду діяльності, яка являє собою професію особи. Тобто, за таких обставин професіоналом є кожен спортсмен, який отримує заробітну плату (або ширше – винагороду) за підготовку до змагань, участь у них та отриманні спортивні результати.

Таким чином, професійний спорт слід визначити як діяльність спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, спортивних службових осіб, яка пов'язана з підготовкою та участю спортсменів у спортивних змаганнях, є основним або додатковим джерелом їх доходів, здійснюється відповідно до законодавства про працю або цивільного законодавства.

Саме таке розуміння сутності професійного спорту відповідає меті та завданням цього дослідження, адже негативні явища та характеристики, які супроводжують сучасний спорт, у тому числі використання заборонених засобів і методів підготовки до змагань, корупція, маніпулювання результатами спортивних змагань, протиправне насильство, порушення громадського порядку з боку вболівальників-фанатів притаманні не лише комерційній сфері спорту (за визначенням законодавства – професійному спорту), а й у не меншій мірі спорту олімпійському, неолімпійському, національному, спорту інвалідів.

Завідувач кафедри кримінального процесу, д.ю.н., професор Торбас О.О. запитав наступне: значне поширення у сфері спорту набула проблема порушення громадського порядку з боку вболівальників, так зване «спортивне хуліганство», а також насильницькі дії фанів. Чи відноситься відповідне явище

до окремого виду злочинності у сфері професійного спорту і у чому полягає його специфіка?

Самсонов О.В. відповів, що протягом останніх років спостерігається тенденція до збільшення масштабів протиправної діяльності спортивних уболівальників, їх консолідації у неформальні об'єднання кримінальної спрямованості, виникнення особливого різновиду кримінальної субкультури.

Радикально налаштовані угруповання фанатів схильні до неконтрольованого насильства, вандалізму та інших суспільно небезпечних діянь, які загрожують життю і здоров'ю людей, посягають на відносини власності, а також створюють ризик зриву спортивних змагань. Особливого поширення проблема спортивного хуліганства набуває у футболі.

Протиправні дії спортивних уболівальників можуть спочатку проявлятися у дрібному хуліганстві, але згодом набувають більшої суспільної небезпечності, трансформуючись у кримінальні правопорушення.

У кримінологічній науці виділено основні сутнісні ознаки кримінальних правопорушень цієї категорії: 1) взаємозв'язок кримінальних правопорушень з проведенням спортивних змагань; 2) спрямованість на відносини у сфері громадського порядку і громадської безпеки (в якості додаткових об'єктів злочинних дій можуть виступати відносини в сфері охорони життя, здоров'я, власності, порядку управління); 3) груповий та, як правило, насильницький характер; 4) умисна форма вини.

Дії уболівальників приймають форму конкретних кримінальних правопорушень, серед яких, насамперед, групове порушення громадського порядку (ст. 293 КК України), масові заворушення (ст. 294 КК України), заклики до дій, що загрожують громадському порядку (ст. 295 КК України), хуліганство (ст. 296 КК України), опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, члену громадського формування з охорони громадського порядку (ст. 342 КК України), погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України), посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку (ст. 348 КК України), погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (ст. 350 КК України), умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України), умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК України), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 122 КК України), побої (ст. 126 КК України) тощо.

До числа найбільш типових проявів протиправної поведінки спортивних фанатів відносяться жорстокі побиття уболівальників протилежної команди, різноманітні хуліганські дії на стадіонах, а після закінчення змагань – групові акти вандалізму.

Найчастіше спортивні хулігани вчиняють групові кримінальні правопорушення, хоча іноді мають місце і випадки одиночного порушення громадського порядку і вчинення насильницьких дій.

Як справедливо підсумовується фахівцями, на сучасному етапі можна вже говорити про інституціоналізацію феномену спортивного хуліганства в нашій країні, що знаходить своє відбиття в закріплення стереотипів і норм поведінки членів різних угруповань спортивних хуліганів, встановленні внутрішньогрупової і міжгрупової ієрархій, розподілі ролей і рольових очікувань всередині угруповань.

Зазначена проблема нами у роботі розглядається як окремий вид протиправної діяльності у сфері професійного спорту та характеризується в контексті підрозділу 2.2 роботи «Кримінальні правопорушення насильницької спрямованості та прояви агресії у сфері професійного спорту».

Доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Федчун Н.О. запитала, що на думку автора є первинним, криміналізація як процес проникнення злочинності у таку сферу як професійний спорт чи криміналізація як процес і наслідок фіксації у законі відповідних суспільно-небезпечних діянь як кримінально-протиправних та карних?

Самсонов О.В. зазначив, що справді категорія «криміналізація» розглядається у двох значеннях – як процес проникнення злочинності у таку сферу як професійний спорт (незаконний обіг допінгових речовин, кримінальні правопорушення насильницької спрямованості у сфері спорту, протиправний вплив на результати спортивних змагань тощо) і криміналізація як наслідок фіксації у законі суспільно-небезпечних діянь у сфері спорту як кримінально-протиправних та карних.

У кримінології криміналізація часто означає зростання впливу злочинності на певну сферу суспільного життя, проникнення кримінальних практик у відповідні соціальні відносини, формування стійких злочинних механізмів та криміногенних зв'язків, а в кримінальному праві під нею криміналізація мається на увазі діяльність держави щодо визнання певного діяння злочином, закріплення його в кримінальному законі, встановлення покарання за його вчинення. Тобто фактично йдеться про два різні явища: соціальну криміналізацію реальності та юридичну криміналізацію поведінки.

Будь-яка норма кримінального закону виникає як реакція на вже існуючі суспільні процеси. Спочатку виникає нова форма суспільно небезпечної поведінки, а вже потім держава усвідомлює необхідність її нормативного регулювання. На прикладі професійного спорту це добре проглядається.

Спочатку з'являються допінгові схеми, підкуп суддів, договірні матчі, корупційні зв'язки між спортивними функціонерами, незаконні букмекерські маніпуляції, насильство фанатських угруповань тощо і лише після того, як ці явища набувають суспільної небезпечності та поширення, законодавець реагує шляхом криміналізації відповідних діянь.

Отже, в причинно-наслідковому сенсі відбувається так би мовити послідовне перетікання таких стадій, соціальне явище, далі суспільна небезпечність, далі усвідомлення загрози і у підсумку – криміналізація в законі.

Доцент Федчун Н.О. також поцікавилася, як впливає криміналізація спорту як процес проникнення злочинності у відповідну сферу на звичайних людей?

Самсонов О.В. відповів, що криміналізація спорту як процес проникнення злочинності у спортивну сферу впливає на звичайних людей значно ширше, ніж може здаватися на перший погляд. Її наслідки виходять далеко за межі стадіонів, спортивних клубів чи професійних ліг і зачіпають економічні, моральні, культурні та безпекові аспекти суспільного життя.

Спорт історично сприймається як сфера чесної конкуренції, рівних можливостей і дотримання правил. Коли громадяни дізнаються про договірні матчі, корупцію, допінгові скандали чи підкуп суддів, виникає відчуття несправедливості та обману. Для пересічного вболівальника це означає: зниження інтересу до спортивних змагань, втрату довіри до результатів матчів, розчарування у спортсменах та спортивних організаціях. Спорт виконує важливу виховну функцію. Молоді люди часто наслідують поведінку відомих спортсменів.

Особливо відчутними для населення є прояви спортивного хуліганства. Наслідками можуть бути: масові бійки; пошкодження майна; насильство на стадіонах і в громадських місцях; порушення роботи транспорту; травмування випадкових громадян. У таких ситуаціях потерпілими нерідко стають люди, які взагалі не мають стосунку до спортивних подій.

Криміналізація спорту породжує значні економічні витрати для суспільства; додаткові витрати на охорону спортивних заходів; фінансування діяльності правоохоронних органів; відновлення пошкодженої інфраструктури; зниження інвестиційної привабливості спортивної галузі. У кінцевому підсумку ці витрати часто покриваються коштом платників податків.

З кримінологічної точки зору криміналізація спорту становить небезпеку не лише тому, що породжує окремі злочини у спортивній сфері. Її головна

загроза полягає в тому, що вона руйнує довіру до соціальних інститутів, деформує систему суспільних цінностей, створює додаткові ризики для громадської безпеки та сприяє поширенню кримінальних практик за межі спорту.

Доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Гуртієва Л.М. запитала, хто на думку автора є жертвою (жертвами) кримінальних правопорушень у сфері професійного спорту?

Самсонов О.В. зазначив, що у кримінологічному та кримінально-правовому розумінні жертвою кримінальних правопорушень у сфері професійного спорту може бути не лише конкретна фізична особа, а й юридичні особи, спортивні інституції та навіть суспільство в цілому. Все залежить від характеру правопорушення.

Найчастіше жертвами є професійні спортсмени, які можуть потерпати від насильства, примусу до участі у договірних матчах, шахрайства при укладенні контрактів, незаконного позбавлення винагороди, допінгових маніпуляцій без їхньої повної поінформованості, торгівлі людьми або трудової експлуатації (особливо молодих спортсменів). Крім того жертвами можуть бути тренери та спортивні фахівці, спортивні судді (арбітри). Окрему групу можна виділити учасників спортивного ринку, а саме спортивних агентів, спонсорів, букмекерські компанії. Особливу групу складають глядачі та вболівальники.

Для дослідження кримінальних правопорушень у сфері професійного спорту найбільш обґрунтованим є комплексний підхід, за яким жертвою визнається будь-який учасник професійних спортивних правовідносин або інший суб'єкт, якому кримінально протиправним діянням заподіяно фізичну, майнову, моральну чи репутаційну шкоду, а також суспільство, інтересам якого завдається шкода через підрив принципів чесного спорту та довіри до спортивних змагань.

Такий підхід відповідає сучасним положенням віктимології, де коло жертв виходить за межі традиційного поняття потерпілого у кримінальному процесі та охоплює як індивідуальних, так і колективних потерпілих.

Доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Смирнов М.І. запитав, чим обумовлена висока латентність кримінальних правопорушень у сфері професійного спорту?

Самсонов О.В. відповів, що висока латентність кримінальних правопорушень у сфері професійного спорту обумовлена сукупністю взаємопов'язаних факторів: корпоративною закритістю спортивного середовища, значними економічними інтересами його учасників, залежністю

потенційних потерпілих від спортивних інституцій, складністю механізмів вчинення та доказування злочинів, недостатньою спеціалізацією правоохоронних органів, високим рівнем конспірації та транснаціональним характером окремих кримінальних практик.

З кримінологічної точки зору доцільно також виокремити віктимологічний чинник латентності: спортсмени, тренери та інші учасники професійного спорту нерідко свідомо відмовляються від повідомлення про кримінальне правопорушення через страх втрати кар'єри, контрактів, професійної репутації або можливості подальшої участі у спортивній діяльності.

Саме ця обставина є однією з ключових причин існування значного розриву між реальною та офіційно зареєстрованою злочинністю у сфері професійного спорту.

Після відповідей на запитання виступив науковий керівник – **професор кафедри кримінального процесу, д.ю.н., професор Дрьомін В.М.**

Науковий керівник зазначив, що автору вдалося виконати поставлені завдання та досягти поставленої мети, для чого було використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання, а саме: діалектичний метод, метод системно-структурного аналізу, формально-юридичний метод, логіко-нормативний метод та ін.

Дисертація має наукову новизну, оскільки в ній наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової задачі, яка була поставлена перед дослідженням. Відтак дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням кримінологічних проблем криміналізації сфери професійного спорту.

Зокрема автором визначено, що криміналізація професійного спорту є процесом проникнення, закріплення та інституціоналізації кримінальних практик у діяльності суб'єктів професійного спорту, що призводить до трансформації його нормативної структури та деформації соціальних функцій. На тлі процесів криміналізації у сфері професійного спорту формується позаправовий інститут регулювання поведінки учасників, що ґрунтується на неформальних правилах і практиках, які можуть суперечити офіційним правовим нормам, але фактично визначають логіку взаємодії у цій сфері.

Наслідком криміналізації є формування у структурі злочинності окремого сегменту – злочинності у сфері професійного спорту.

У дисертаційному дослідженні розроблено поглиблену кримінологічну класифікацію видів злочинності у сфері професійного спорту: 1) злочинність, пов'язана з незаконним обігом і використанням заборонених допінгових препаратів і методів; 2) агресивна, у тому числі насильницька, злочинність спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу та спортивних уболівальників (фанатів); 3) корупційна злочинність.

Констатовано, що категорія «злочинність у сфері професійного спорту» не є тотожною категорії «злочинність професійних спортсменів», оскільки кримінальні правопорушення у цій сфері можуть вчинятися не лише спортсменами, а й іншими особами, у тому числі допоміжним спортивним персоналом, службовими особами у сфері спорту, державними службовцями, службовими особами органів місцевого самоврядування, спортивними уболівальниками (фанатами). При цьому, професійні спортсмени вчиняють і кримінальні правопорушення, не пов'язані з їх безпосередньою професійною спортивною діяльністю.

Автором визначено, що злочинність, пов'язана з незаконним обігом і використанням заборонених допінгових препаратів і методів, являє собою масив кримінальних правопорушень, що вчиняються спортсменами, допоміжним персоналом та іншими заінтересованими особами з метою штучного незаконного підвищення функціональних можливостей організму атлетів задля досягнення більш високих спортивних результатів. До кола цих кримінальних правопорушень належать: 1) незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут сильнодіючих лікарських засобів, серед яких є і допінг-препарати (ст. 321 КК України); 2) фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів, які є забороненими допінг-препаратами (ст. 321¹ КК України); 3) спонукання неповнолітніх до застосування допінгу (ст. 323 КК України); 4) незаконний обіг заборонених у спорті препаратів і речовин, які є наркотичними та психотропними засобами (статті Розділу XIII КК України).

Окрему увагу дисертантом приділено проблемам агресивної злочинності у сфері професійного спорту, що включає: 1) насильницькі кримінальні правопорушення спортсменів під час змагань або тренувального процесу; 2) насильницькі кримінальні правопорушення, які вчиняються спортсменами, допоміжним персоналом або іншими особами поза межами спортивного змагання чи тренування, але у безпосередньому зв'язку зі спортивною діяльністю; 3) насильницькі кримінальні правопорушення, спортивне хуліганство, кримінальні правопорушення з ознаками вандалізму, а також опір

особам, що забезпечують громадський порядок під час підготовки та проведення змагань, вчинювані спортивними уболівальниками (фанатами).

Визначено, що типовими корупційними кримінальними правопорушеннями у сфері професійного спорту є: 1) протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань та порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційними спортивними змаганнями (ст. 369³ КК України); 2) розкрадання коштів під час будівництва, реконструкції та ремонту спортивних об'єктів, оснащення їх необхідним обладнанням; 3) розкрадання коштів, виділених на забезпечення підготовки спортсменів та проведення змагань; 4) корупційні практики у сфері допінгового контролю; 5) використання корупційних механізмів у процесі відмивання доходів, отриманих від злочинної діяльності як у сфері спорту, так і поза спортивною сферою.

Окрему увагу приділено процесам детермінації кримінальних правопорушень у сфері професійного спорту, а саме чинникам соціально-економічного, організаційно-управлінського, соціально-психологічного та правового характеру.

Поширеність незаконного обігу допінгу обумовлюють: 1) упевненість багатьох професійних спортсменів, а також тренерів і фахівців спортивної медицини у неможливості досягнути високих спортивних результатів без використання заборонених субстанцій і методів; 2) високий рівень морального схвалення допінгу серед спортсменів, впевненість у його корисності не лише для досягнення високих спортивних результатів, а й для здоров'я взагалі; 3) тиск на спортсменів з боку керівництва спортивних організацій, штучне форсування спортивної підготовки атлетів будь-якими засобами, у тому забороненими; 4) слабе науково-методичне забезпечення процесу спортивної підготовки; 5) відносна досяжність допінгових препаратів.

Визначальну роль у детермінації феномену агресивної злочинності відіграє специфіка індивідуальних якостей, у тому числі психологічних, а також вмінь і навичок, характерних для професійних спортсменів: 1) невисокі моральні якості багатьох спортсменів; 2) підвищений рівень агресивності; 3) прагнення забезпечити свою перемогу будь-якими засобами, у тому числі шляхом грубого умисного порушення спортивних правил, поєданого з заподіянням шкоди здоров'ю суперника; 4) відсутність психологічного бар'єру на нанесення фізичної шкоди іншій людині (особливо у єдиноборців); 5) систематичне вжиття алкоголю, наркотиків і стимуляторів низкою спортсменів.

Чинниками, які сприяють виникненню і поширенню діяльності радикально налаштованих угруповань спортивних уболівальників (фанатів), є: 1)

розповсюдження ультраправих ксенофобських настроїв; 2) масове вживання у фанатському середовищі алкоголю та наркотиків; 3) наслідування негативних звичаїв і традицій фанатської субкультури; 4) неузгодженість дій організаторів спортивних змагань щодо забезпечення громадського порядку на спортивних аренах; 5) неналежна якість профілактичної роботи підрозділів поліції.

Самсоновим О.В. висвітлено низку важливих питань, що стосуються міжнародно-правових стандартів запобігання криміналізації професійного спорту.

Так, світовою спільнотою розроблено низку міжнародних нормативних актів, які закріплюють фундаментальні спортивні принципи, декларують необхідність захисту сфери спорту від зловживань та правопорушень, у тому числі насильства, допінгу, політичних маніпуляцій, корупції та шахрайства у сфері спортивних змагань, передбачають можливість застосування низки варіативних санкцій до правопорушників. Їх зміст демонструє намагання світової та європейської спільноти спрямувати зусилля держав на забезпечення законності і правопорядку у сфері професійного спорту, забезпечення прав спортсменів і глядачів, попередження протиправним явищам у міжнародному спортивному русі.

Імплементация цих стандартів у національне законодавство та правозастосовну діяльність сприятиме посиленню запобігання криміналізації професійного спорту, вдосконаленню правоохоронної діяльності, опрацюванню ефективних національних стратегій і заходів, спрямованих на попередження і припинення кримінальних правопорушень у всіх видах спорту відповідно до європейських та світових стандартів.

Робота цілком логічно завершується виокремленням заходів запобігання злочинності у сфері професійного спорту.

Так, ефективною передумовою спеціально-кримінологічного запобігання криміналізації сфери професійного спорту є комплексний підхід, який передбачає взаємодію і системне співробітництво правоохоронних органів з Міністерством молоді та спорту України, НОК України, Спортивним комітетом України, органами державної влади та місцевого самоврядування, які здійснюють управлінську діяльність у сфері професійного спорту, федераціями та спортивними організаціями як в отриманні інформації про факти вчинення кримінальних правопорушень, так і в здійсненні конкретних заходів запобіжного впливу.

Шляхами підвищення ефективності спеціально-кримінологічного запобігання злочинності, пов'язаної з незаконним обігом і використанням заборонених допінгових препаратів і методів, є: 1) інтенсифікація обміну

інформацією між спортивними антидопінговими організаціями та правоохоронними органами; 2) активізація діяльності правоохоронних органів з аналізу загальнодоступних джерел про факти порушень антидопінгових правил та витребування матеріалів антидопінгових розслідувань; 3) розроблення і впровадження методики запобігання, виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом допінгу; 4) виявлення і нейтралізація нелегальних каналів ввезення заборонених субстанцій з-за кордону.

Заходи спеціально-кримінологічного запобігання агресивній злочинності у сфері професійного спорту повинні зосереджуватись у площині попередження: 1) насильницьких кримінальних правопорушень спортсменів під час змагань та тренувального процесу; 2) насильницьких та інших кримінальних правопорушень спортивних уболівальників (фанатів) у зв'язку з проведенням масових спортивних заходів.

З метою запобігання протиправному насильству спортсменів під час змагань і тренувального процесу необхідними є: 1) розробка та впровадження науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо кваліфікації насильницьких дій спортсменів; 2) організація та проведення роз'яснювально-профілактичної роботи серед керівництва федерацій, спортивних організацій, тренерів і спортсменів у єдиноборствах та інших контактних видів спорту; 3) організація обміну інформацією між федераціями, іншими спортивними організаціями та підрозділами поліції щодо фактів умисного протиправного насильства з боку спортсменів під час змагань та тренувального процесу.

Діяльність із запобігання агресивній злочинності спортивних фанатів повинна передбачати: 1) охорону громадського порядку під час проведення змагань, у тому числі забезпечення контрольно-перепускного режиму, роботи систем відеоспостереження та громадського оповіщення, діяльності служб охорони спортивних споруд; 2) налагодження взаємодії між організаторами змагань і підрозділами поліції; 3) розширення бази даних та оперативний обмін інформацією про найбільш активних учасників групових правопорушень серед уболівальників (фанатів), їх лідерах; 4) профілактичну роботу з лідерами та членами фанатських угруповань.

Шляхами підвищення ефективності запобігання корупційним правопорушенням у сфері професійного спорту є: 1) удосконалення антикорупційного законодавства; 2) надання методичної і консультаційної допомоги суб'єктам, які здійснюють діяльність у сфері спорту, щодо виявлення і запобігання корупційним правопорушенням; 3) активне застосування заходів відповідальності (санкцій) до порушників антикорупційного законодавства,

усунення від участі у змаганнях та підготовці до них порушників з числа спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, організаторів змагань; 4) створення та функціонування системи моніторингу на предмет виявлення ознак договірних змагань; 5) запровадження централізованої системи подання і розгляду повідомлень про факти протиправного впливу на результати спортивних змагань; 6) налагодження міжнародного співробітництва держав за участю спеціалізованих міжнародних організацій, насамперед, Інтерполу, Європолу та Євроюсту.

Основні результати дисертаційного дослідження Самсонова О.В. пройшли належну апробацію шляхом публікації положень дисертацій у фахових виданнях та виступах, обговорень на науково-практичних конференціях.

Зміст дисертації свідчить, що дисертаційне дослідження Самсонова О.В. виконано на високому науковому рівні, проаналізований значний обсяг теоретичного та нормативного матеріалу, робота містить ряд цікавих нових висновків та пропозицій. Дослідження ґрунтується на виваженій самостійній роботі над темою дисертації.

У процесі підготовки дисертації Самсонов О.В. плідно співпрацював з науковим керівником протягом усього терміну навчання в аспірантурі, результатом чого є написання дисертаційного дослідження. Здобувач виконав індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план у повному обсязі. Всі заплановані види робіт були виконані своєчасно.

Щодо загальної оцінки роботи Самсонова О.В. у процесі підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану, то вона оцінюється на відмінно.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Самсонова Олега Васильовича на тему: «Криміналізація професійного спорту: кримінологічна характеристика та проблеми запобігання», є самостійним науковим дослідженням, яке відповідає всім встановленим вимогам, може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за 081 «Право», галузі знань 08 «Право» у разовій спеціалізованій вченій раді, а її автор заслуговує, на основі захисту, присвоєння наукового ступеня доктора філософії.

В обговоренні дисертаційного дослідження брали участь:

Кандидат юридичних наук, доцент Цитряк В.Я. відзначив високий рівень дослідження, його ґрунтовність, високий рівень володіння здобувачем матеріалом. Вказав на те, що робота Самсонова О.В. на тему: «Криміналізація

професійного спорту: кримінологічна характеристика та проблеми запобігання», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» є завершеним та якісним дослідженням, що містить наукові положення та науково обґрунтовані результати у галузі науки кримінології, та може бути рекомендована до публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Федчун Н.О. надала високу оцінку дисертаційному дослідженню. Відзначила актуальність обраної теми, належний науково-теоретичний рівень роботи. Наголосила, що в дисертації Самсонова О.В. на тему: «Криміналізація професійного спорту: кримінологічна характеристика та проблеми запобігання» сформульовано низку нових наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства та практики. Особливо відзначила практичну цінність результатів дослідження, які можуть бути використані в освітньому процесі під час викладання навчальних дисциплін «Кримінологія», «Кримінологічні теорії, емпіричні дослідження та превентивні практики», «Детермінація злочинності в Україні», «Запобігання корупційним правопорушенням», а також у подальших наукових дослідженнях. Робота може бути рекомендована до публічного захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент Смирнов М. І. відзначив обґрунтованість та повноту викладених основних наукових положень та доцільність використання розроблених практичних рекомендацій. Зазначив, що дисертаційне дослідження Самсонова О.В. на тему: «Криміналізація професійного спорту: кримінологічна характеристика та проблеми запобігання», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендоване до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Завтур В.А. наголосив на значній практичній цінності отриманих результатів, які можуть бути використані у правотворчій діяльності, правозастосовній практиці, наукових дослідженнях та освітньому процесі. Відзначив, що запропоновані автором висновки та рекомендації мають належне теоретичне підґрунтя і сприяють подальшому розвитку наукових підходів до вивчення злочинності у сфері професійного спорту, а також удосконаленню механізмів запобігання криміналізації цієї сфери. Зазначив, що дисертаційне дослідження Самсонова О.В. може бути рекомендоване до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Завідувач кафедри кримінального процесу, д.ю.н., професор Торбас О.О. відзначив доцільність, обґрунтованість та практичну спрямованість

пропозицій і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні. Зазначив, що дисертація характеризується логічною структурою, послідовністю викладу матеріалу, належним рівнем наукової аргументації та високим рівнем володіння здобувачем теоретичними положеннями кримінології, кримінального процесу та кримінального права, а також практичними аспектами запобіжної діяльності криміналізації професійного спорту.

Особливо відзначив, що робота наповнена значним масивом матеріалів практики, що суттєво підвищує її практичну цінність, забезпечує належну аргументованість висновків та підтверджує їх прикладний характер.

Зазначив, що дисертація Самсонова О.В. на тему: «Криміналізація професійного спорту: кримінологічна характеристика та проблеми запобігання», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

На основі результатів обговорення присутніх на засіданні вирішили запропонувати наступний

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації Самсонова Олега Васильовича на тему: «Криміналізація професійного спорту: кримінологічна характеристика та проблеми запобігання», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Відповідно до ст. 49 Конституції України держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту. З урахуванням важливості розвитку спорту як соціального інституту, у ст. 10 Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» до основних засад внутрішньої політики держави в гуманітарній сфері віднесено удосконалення державної політики у сфері фізичної культури і спорту, сприяння популяризації та поширенню здорового способу життя, організації змістовного дозвілля, створення умов для максимальної реалізації здібностей талановитих спортсменів, стимулювання створення спортивної інфраструктури, сприяння участі українських спортсменів у міжнародних змаганнях, підвищення авторитету держави у світовому спортивному русі.

На тлі стрімкої комерціалізації спортивної сфери зростає роль його професійної складової. Будучи глобально визнаною соціальною цінністю, професійний спорт виступає вагомим фактором консолідації усього цивілізованого світу, у тому числі мільйонів спортсменів, тренерів, менеджерів, спонсорів та уболівальників, стає невід'ємною частиною світової економіки та культури.

У той же час, як вид суспільної діяльності професійний спорт не позбавлений впливу низки небезпечних явищ і тенденцій, серед яких використання заборонених засобів і методів підготовки до змагань, масштабна корупція, маніпулювання результатами спортивних змагань, протиправне насильство, порушення громадського порядку з боку вболівальників-фанатів. Поширення злочинності у сфері професійного спорту згубно впливає на репутацію як окремих спортсменів і команд, так і спорту в цілому, знижуючи рівень довіри з боку глядачів, спонсорів та суспільства, а також спричиняючи великої шкоди економічній стабільності галузі.

Ефективність розвитку професійного спорту багато в чому залежить від стану його захищеності від загроз протиправного характеру.

У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває розробки дієвого механізму запобігання та протидії негативним явищам у сфері професійного спорту, у тому числі процесам його криміналізації.

Криміналізація професійного спорту є широким соціальним феноменом, який охоплює криміногенні фактори та різні форми кримінальних правопорушень, протиправних і девіантних практик. Водночас, у межах цього дослідження основна увага приділяється найбільш суспільно небезпечним проявам криміналізації, які знаходять свій вираз у злочинності у сфері професійного спорту та вчиненні злочинів, пов'язаних зі спортивною діяльністю.

Незважаючи на актуальність проблеми, у сучасній вітчизняній кримінологічній науці відсутні комплексні дослідження криміналізації сфери професійного спорту як соціального процесу, і чіткого концептуального обґрунтування ця проблема ще не отримала.

Теоретичною та методологічною основою роботи стали кримінологічні дослідження О.М. Бандурки, В.В. Василевича, В.В. Голіни, Б.М. Головкина, С.Ф. Денисова, О.М. Джужі, В.М. Дрьоміна, А.П. Закалюка, О.М. Костенка, М.О. Литвинова, В.О. Тулякова, В.І. Шакуна та інших дослідників.

Дослідженню питань забезпечення законності і протидії протиправним проявам у сфері професійного спорту приділено уваги в роботах Т.М. Акуленко, С.С. Андрейченко, Д.О. Анісімова, Г.Ю. Бордюгової, Н.В. Нероди,

О.І. Петренка, М.М. Рудика, О.Г. Сибалє, В.В. Сокурєнка, Є.Л. Стрєльцова, О.О. Туряницї тощє.

Здобутки цих вчених містять низку положєнь, які створюють методологічне підґрунтя для ефективного дослідження означеної проблематики, і можуть бути покладєні в основу кримінологічного дослідження, але кримінологічні проблеми саме механізму криміналізації профєсійного спорту та запобігання дєструктивним кримінальним практикам у цій сфері щє не були предметом досліджень дисертаційного рівня.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24.03.2021 № 119/2021, Пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, передбачених Стратегією розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженою постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26.03.2021 № 12-21.

Роботу виконано в межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Кримінальні процесуальні та кримінологічні механізми забезпечення соціально-політичної стабільності в умовах воєнних та поствоєнних трансформацій» у межах виконання теми науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Соціально-політична стабільність у період воєнних та поствоєнних трансформацій: правові, економічні, гуманітарні, інноваційно-технічні можливості в цифрову еру» на 2026–2030 роки, що підтверджує актуальність та цінність таких напрацювань. Тему затвердженої на засіданні Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» від 09 листопада 2022 року (протокол № 2).

Мета і завдання дослідження відповідно до предмету та об'єкту дослідження. *Метою* роботи є комплексне кримінологічне дослідження феномену криміналізації профєсійного спорту, факторів, що її обумовлюють, та розробка цілісної системи заходів щодо її запобігання.

Відповідно до поставленої мети у дисертації сформульовано наступні **завдання**:

- вивчити стан наукової розробленості предмету дослідження;
- розкрити поняття, зміст, особливості організаційно-правового регулювання профєсійного спорту;
- визначити сутність, зміст та сучасні масштаби криміналізації профєсійного спорту;

- навести кримінологічну характеристику основних сегментів злочинності у сфері професійного спорту, проаналізувати її кількісно-якісні показники;
- виокремити та дослідити детермінанти криміналізації професійного спорту;
- дослідити міжнародно-правові стандарти запобігання криміналізації професійного спорту та стан їх імплементації у національне законодавство;
- проаналізувати та запропонувати ефективні механізми загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання криміналізації та злочинності у сфері професійного спорту.

Об'єктом дослідження є система суспільних відносин у сфері професійного спорту.

Предметом дослідження кримінологічна характеристика та проблеми запобігання криміналізації професійного спорту.

Методи дослідження обрано з огляду на поставлену мету, об'єкт і предмет дослідження. Під час підготовки роботи використовувалися загальнонаукові та спеціальні наукові методи, необхідні для досліджень у правовій та кримінологічній науках.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становить загальнонауковий діалектичний метод, який використано для аналізу сутності загальносоціальних процесів, що обумовлюють і супроводжують криміналізацію професійного спорту (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4).

За допомогою методів теоретичного аналізу й синтезу (індукція, дедукція, порівняння, аналогія, абстрагування, класифікація) проаналізовано наукові погляди на проблему криміналізації професійного спорту (підрозділи 1.1, 1.3), досліджено чинне законодавство, що регулює питання її запобігання (підрозділи 1.2, 3.1, 3.2, 3.3), визначено та проаналізовано основні сегменти злочинності у сфері професійного спорту (підрозділи 1.3., 2.1, 2.2, 2.3). Формально-логічний метод застосовано для тлумачення та розмежування основних понять і категорій досліджуваного явища (підрозділи 1.2, 1.3), системно-структурний – для визначення основних детермінант і закономірностей криміналізації професійного спорту (підрозділ 2.4). Логіко-юридичний та порівняльно-правовий методи дозволили здійснити аналіз нормативно-правових актів України та актів міжнародного законодавства (підрозділи 1.2, 3.1, 3.2, 3.3). Статистичний метод використано при оцінці показників офіційної відомчої статистики правоохоронних органів України (підрозділи 1.3, 2.1, 2.3). Соціологічний метод використано для вивчення думок співробітників правоохоронних органів щодо ефективності запобігання криміналізації професійного спорту.

Наукова аргументація дослідження базується на теоретичних висновках і положеннях, обґрунтованих сучасними розробками в галузі кримінології, кримінального права, інших галузей права, психології, соціології, філософії.

Емпіричну базу дослідження становлять: дані офіційної статистичної звітності, відомості про практичну діяльність правоохоронних органів за 2020-2025 роки, вивчення і узагальнення судової практики, інформація, опублікована

органами Національної поліції України, СБУ, ДБР, БЕБ України, Інтерполу, Європолу, Євроюсту.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що воно є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням кримінологічних аспектів криміналізації професійного спорту.

Науковою новизною відзначаються наступні положення:

уперше:

- розроблено поглиблену кримінологічну характеристику криміналізації сфери професійного спорту як деструктивного соціального процесу, що виявляється у поширенні кримінальних практик та відтворенні різноаспектних злочинних проявів, серед яких найбільшу суспільну небезпеку становлять незаконний обіг допінгових речовин, агресивні та насильницькі прояви з боку спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу і спортивних уболівальників (фанатів), а також корупція у сфері професійного спорту;

- охарактеризовано детермінаційний комплекс криміналізації сфери професійного спорту як системної взаємодії чинників соціально-економічного, організаційно-управлінського, соціально-психологічного та правового характеру, формування яких обумовлене суперечностями між комерціалізацією сучасного спорту, високою конкуренцією у професійному спортивному середовищі, економічними інтересами суб'єктів спортивної індустрії та недостатньою ефективністю механізмів державного, громадського й міжнародного контролю;

- запропоновано цілісну систему заходів спеціально-кримінологічного запобігання деструктивним кримінально-караним практикам у сфері професійного спорту, зокрема протиправному обігу допінгових речовин, насильницьким проявам з боку спортсменів і уболівальників (фанатів), а також корупційним правопорушенням у сфері професійного спорту; визначено основні напрями підвищення ефективності такої запобіжної діяльності;

удосконалено:

- наукові розробки щодо змісту понять «професійний спорт» та «криміналізація», запропоновано підхід до розмежування категорій «злочинність у сфері професійного спорту» та «злочинність професійних спортсменів»;

- розробку системи заходів соціально-економічного, організаційного-управлінського та правового характеру, спрямованих на нейтралізацію комплексу факторів, що призводять до криміналізації сфери професійного спорту;

набули подальшого розвитку:

- узагальнення щодо стану наукової розробленості проблеми криміналізації професійного спорту;

- наукові розробки щодо системи міжнародно-правових стандартів запобігання криміналізації професійного спорту та стану їх імплементації у національне законодавство.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться у роботі, можуть бути використані:

- у правотворчій діяльності – для вдосконалення чинного законодавства, у тому числі відомих нормативно-правових актів щодо запобігання криміналізації професійного спорту;
- у правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів у запобіганні криміналізації професійного спорту;
- у науковій роботі – для подальших наукових розробок проблем криміналізації професійного спорту;
- у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінологія», спеціальних курсів «Кримінологічні теорії, емпіричні дослідження та превентивні практики», «Детермінація злочинності в Україні», «Запобігання корупційним правопорушенням», під час підготовки підручників, навчальних посібників, науково-дослідній і навчальній роботі студентів та курсантів.

Апробація результатів дисертації. Дисертаційне дослідження обговорено на засіданнях кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення та висновки дисертації оприлюднено автором у виступах на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях і круглих столах: «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (18-19 вересня 2023 р., м. Тернопіль, Україна, м. Ополь, Польща); «Сімдесят восьмі економіко-правові дискусії» (28-29 вересня 2023 р., м. Львів, Україна, м. Ополь, Польща); «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (10-11 жовтня 2024 р., м. Тернопіль, Україна, м. Ополь, Польща); «Двадцять треті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 18 жовтня 2024 р.); «Modern Achievements in Legal Science and Practice» (March 19–20, 2025. Riga, the Republic of Latvia); «Права людини та публічне врядування» (м. Чернівці, 30 травня 2025 р.); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 5 грудня 2025 р.).

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Самсонов О.В. Міжнародно-правові стандарти боротьби зі злочинністю у сфері професійного спорту. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 345-348.
2. Самсонов О.В., Цитряк В.Я. Стан наукової розробленості проблеми криміналізації професійного спорту. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 9. С. 454-456.
3. Самсонов О.В. Детермінація злочинності у сфері професійного спорту. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 10. С. 396-399.
4. Самсонов О.В. Професійний спорт як об'єкт кримінологічного аналізу: поняття, зміст, проблеми криміналізації. *Академічні візії*. 2025. № 45. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2315/2186>
5. Самсонов О.В. Запобігання криміналізації професійного спорту: питання законодавчого регулювання. *Вчені записки Таврійського національного*

університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2026. Том 37 (76). № 3. С. 328-333.

6. Самсонов О.В. Запобігання незаконному обігу допінгу та корупції у сфері професійного спорту: міжнародні стандарти. *Правова позиція*. Серія: Право. 2026. №2 (51). С.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Самсонов О.В. Спеціально-кримінологічні заходи протидії злочинності у сфері професійного спорту. *Актуальні дослідження правової та історичної науки. Випуск 53*: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 18-19 вересня 2023 р.) / редкол.: О. Яремко та ін.; ГО «Наукова спільнота». WSZIA w Opolu. Тернопіль: ФОП Шпак В.Б. 2024. С. 62-65.

8. Самсонов О.В. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють корисливі злочини у сфері професійного спорту. *Сімдесят восьмі економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки*: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна – м. Ополе, Польща, 28-29 вересня 2023 р.) / редкол. О. Патрак та ін.; ГО «Наукова спільнота»; WSZIA w Opolu. – Львів: ФОП Шпак В.Б. С. 55-57.

9. Самсонов О.В. Злочинність у професійному футболі: заходи протидії та запобігання. *Актуальні дослідження правової та історичної науки. Випуск 65*: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 10-11 жовтня 2024 р.) / редкол.: О. Яремко та ін.; ГО «Наукова спільнота». WSZIA w Opolu. Тернопіль: ФОП Шпак В.Б. 2024. С. 64-66.

10. Самсонов О.В. Особи, які вчиняють злочини у сфері професійного футболу: кримінологічна характеристика. *Актуальні проблеми юридичної науки. Забезпечення правопорядку в Україні та світі: виклики сьогодення*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять треті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 18 жовтня 2024 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 176-177.

11. Самсонов О.В. Злочинність у сфері професійного спорту і злочинність професійних спортсменів: проблеми співвідношення. *Modern Achievements in Legal Science and Practice* (March 19–20, 2025. Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. С.270-272 (загальний обсяг – 276 pages).

12. Самсонов О.В. Проблеми корупційної злочинності у професійному спорті. *Права людини та публічне врядування*: матеріали VIII міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь: Liha-Press. 2025. С. 632-635 (загальний обсяг 639 с.).

13. Самсонов О.В. Причини та умови агресивної злочинності у сфері спорту. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права*: матеріали XI

Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5 грудня 2025 р. Львів – Торунь: Liha-Press. 2025. С. 252-254 (загальний обсяг 256 с.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею. Сформульовані в ній положення, висновки та рекомендації, які виносяться на захист та складають її наукову новизну, розроблені автором особисто на основі персональних практичних досліджень, висновків інших науковців, нормативно-правових актів, узагальнень судової практики.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана сучасною науковою мовою, стиль викладання відповідає прийнятному у науковій літературі й забезпечує легкість та доступність сприйняття наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження.

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 03.05.2024, № 507).

Загальний висновок. Враховуючи викладене вважаємо, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Самсонова Олега Васильовича на тему: «Криміналізація професійного спорту: кримінологічна характеристика та проблеми запобігання», відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 08.04.2025, № 426), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019, № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 03.05.2024, № 507) та **рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».**

У результаті відкритого голосування учасники засідання фахового семінару в кількості 14 осіб подали голоси «за». Ніхто із учасників фахового семінару не проголосував «проти» рекомендації дисертаційної роботи Самсонова Олега Васильовича до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді. Науковий керівник д.ю.н., професор Дрьомін В.М. участі в голосуванні не приймав.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про дисертаційне дослідження Самсонова Олега Васильовича на тему: «Криміналізація професійного спорту: кримінологічна характеристика та проблеми запобігання», представленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Самсонова Олега Васильовича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 08.04.2025, № 426), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019, № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 03.05.2024, № 507).

3. Рекомендувати дисертацію Самсонова Олега Васильовича на тему «Криміналізація професійного спорту: кримінологічна характеристика та проблеми запобігання», до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

4. Запропонувати Вченій раді наступний склад разової спеціалізованої вченої ради для проведення публічного захисту:

Голова: професор кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор Стрельцов Євген Львович;

Рецензент: професор кафедри оперативно-розшукової та поліцейської діяльності Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор Самойленко Олена Анатоліївна;

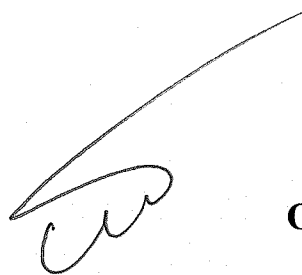
Рецензент: декан факультету кібербезпеки та інформаційних технологій Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент Дикий Олег Вікторович;

Офіційний опонент: учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Василевич Віталій Вацлавович;

Офіційний опонент: завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор Бабенко Андрій Миколайович.

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 14; проти – немає; утримались – немає; науковий керівник участі у голосуванні не приймав.

Головуючий на засіданні,
завідувач кафедри кримінального
процесу
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор

Олександр ТОРБАС